

УДК 351.84

Т.В. Салькова, викладач

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УКРАЇНІ

Т.В. Салькова, преподаватель

Черниговский национальный технологический университет, г. Чернигов, Украина

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПРИНЦИПЫ ГОСУДАРСТВЕННОГО УПРАВЛЕНИЯ СИСТЕМОЮ ПЕНСИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ В УКРАИНЕ

Tetiana Salkova, teacher

Chernihiv National University of Technology, Chernihiv, Ukraine

METHODOLOGICAL PRINCIPLES OF PUBLIC ADMINISTRATION PENSION IN UKRAINE

Розглянуто методологічні принципи державного управління системою пенсійного забезпечення в Україні. Визначено певні принципи, які спрямовані на удосконалення та підвищення ефективності управління в сфері пенсійного забезпечення.

Ключові слова: система пенсійного забезпечення, методологічні принципи державного управління, гарантування гідного рівня життя людини, соціальне партнерство, соціальний ризик, міжнародні стандарти.

Рассмотрены методологические принципы государственного управления системой пенсионного обеспечения в Украине. Определены некоторые принципы, направленные на совершенствование и повышение эффективности управления в сфере пенсионного обеспечения.

Ключевые слова: система пенсионного обеспечения, методологические принципы государственного управления, обеспечение достойного уровня жизни человека, социальное партнерство, социальный риск, международные стандарты.

The methodological principles of government pension system in Ukraine. Defined certain principles aimed at improving efficiency and management in the area of pensions.

Key words: provision pensyonnoho system, methodological principles of public administration, guarantee a decent standard of life, social partnerstvo, social risk, international standards.

Постановка проблеми. Відповідно до Конституції України громадяни мають право на соціальний захист, що включає право на забезпечення їх у разі повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом. Це право гарантується загальнообов'язковим державним соціального страхуванням за рахунок страхових внесків громадян, підприємств, установ і організацій, а також бюджетних та інших джерел соціального забезпечення. Державне управління системою пенсійного забезпечення в Україні здійснюється на основі певних методологічних принципів. В значній мірі від стану розробки методологічних принципів створення, функціонування і розвитку системи пенсійного забезпечення залежить ефективність державного управління у цій сфері. Розгляд питання про методологічні принципи пенсійного забезпечення пов'язаний із необхідністю дослідження теоретичних положень щодо їх визначення, класифікації, змісту та ролі в державному управлінні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розробки теоретичних та методологічних підходів щодо пенсійного забезпечення досліджувалися рядом вітчизняних та зарубіжних вчених, серед них: Г. Атаманчук, В. Бідак, Н. Борецька, О. Воронін, В. Воротін, А. Дегтяр, Н. Діденко, Л. Ільчук, В. Князева, А.Крупнік, Е. Лібанова, О. Палій, І. Пушкар, І. Рудкевич, В. Скуратовський, В.Тертичка, М. Туленкова, А. Халецька, П. Шевчук, Н. Школьна та інші. Однак питання розробки методологічних принципів в системі пенсійного забезпечення розглянуто недостатньо і потребує подальшого опрацювання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. В умовах пошуку оптимальної системи пенсійного забезпечення проблема визначення принципів державного управління є надзвичайно актуальною. Незважаючи на те, що питання методологічних принципів пенсійного забезпечення розглядалася у науковій, монографічній літературі,

необхідно відзначити, що у науці досі немає єдності розуміння цієї категорії, визначення найменування, змісту, кількісного переліку принципів, і, як результат, немає їхньої єдиної класифікації. Тому ця категорія потребує однозначного розгляду, оскільки принципи є визначальним орієнтиром усієї діяльності державних органів.

Мета статті. Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та розроблення методологічних принципів державного управління пенсійним забезпеченням, які відображають основні напрями діяльності державних органів в зазначеній сфері.

Об'єктом дослідження є процеси формування та розвитку методологічних принципів державного управління пенсійним забезпеченням, вивчення їх змісту та системи класифікації.

Предметом дослідження є теоретичні та методологічні підходи до визначення принципів державного управління системою пенсійного забезпечення.

Виклад основного матеріалу. Термін «принцип» походить від латинського «*principium*», що означає початок», «першооснова», «первинність» [22, с. 21]. Із давніх-давен принцип вважався підвалиною, фундаментом будь-якої соціальної системи. Його вимоги поширювалися на всі явища, що належали до системи [17, с.42].

У науковій літературі існує розмаїтість дефініцій принципів. Термін «принцип» використовується у 3-х значеннях: а) як основне початкове положення якої-небудь наукової системи, теорії, ідеологічного напрямку; б) як особливість, покладена у фундамент створення або здійснення чого-небудь; в) як переконання, правило, якими керується хто-небудь у своїх діях, поведінці, житті [20, с. 656]. У логічному розумінні принцип – центральне поняття, підґрунтя системи, що служить узагальненням і поширенням якогось положення на всі явища тієї сфери, з якої він абстрагований [17, с.43].

Будь-які принципи є продуктом людської діяльності. На думку В.М. Якубенка, «це соціальні явища – як за джерелом походження, так і за змістом: їх виникнення обумовлене потребами суспільного розвитку, в них відображаються потреби суспільного життя» [24, с. 48, 49].

Принципи як поняття теорії відображають сутність і реальність процесів державного управління, підпорядковуючись певним законам. Принципи — це специфічні поняття, змістом яких є не стільки сама закономірність, відносини, взаємозв'язок, скільки наше знання про них. Вони є результатом узагальнення людьми об'єктивно чинних законів і закономірностей, притаманних їм загальних рис, характерних фактів і ознак, які стають загальним началом їх діяльності[5, с.108].

Отже, для методологічних принципів управління пенсійним забезпеченням населення характерні наступні ознаки:

- визначаються політикою, економікою держави в соціальній сфері;
- державна нормативність. На практиці принципи управління набувають характеру норми, правила, якими керуються громадяни, посадові особи та інші суб'єкти в управлінській діяльності;
- системність. Принципи управління обґрунтовують, роз'яснюють зв'язки як між об'єктом і суб'єктом управління, так і всередині кожного з них. Вони відображають властивості, притаманні управлінській системі в цілому, а також окремим її елементам, явищам, процесам. Принципи відображають зміст і взаємозв'язки основних елементів системи управління.
- цілеспрямованість;
- залежність від соціальних ризиків;
- мають властивість універсальності, загальнозначущості є стійкими протягом невизначеного часу;
- впливають на рівень правосвідомості в суспільстві.

Поняття "принцип державного управління" покликаний спочатку в науковій, а згодом і в правовій формі відображати закономірності, що об'єктивно існують у державному управлінні та мають особливе значення для його організації і здійснення.

Принципи державного управління - це фундаментальні істини, позитивні закономірності, керівні ідеї, основні положення, норми поведінки, що відображають закони розвитку відносин управління, сформульовані у вигляді певного наукового положення, закріпленого переважно у правовій формі, на основі якого будується і функціонує апарат державного управління [5, с.109].

Щодо методології державного управління – це система способів організації та здійснення пізнавальної й практичної діяльності у сфері державного управління, що включає підсистему способів досліджень (понять, принципів, підходів, методів, норм, парадигм тощо) у сфері державного управління та підсистему способів (принципів, підходів, методів, методик, процедур, технологій тощо) державно-управлінської діяльності [8, с.346].

Суттєва визначеність пенсійного забезпечення потребує не тільки використання загальних, але і розробки та втілення конкретних принципів. Усі вони взаємопов'язані між собою, і тільки їх цілісне запровадження може забезпечити певний успіх в управлінні соціальними явищами. Принципи постійно визначаються не тільки з позицій методологічної доцільності, але й потреб практики пенсійного забезпечення, якщо вони не суперечать структурній та суттєвій визначеності, доповнюють або розкривають їх. Принципи розвиваються, удосконалюються, конкретизуються. Слід зазначити, що вся сукупність принципів ніколи не може бути закінченою, навпаки, вона завжди залишається відкритою для доповнень і змін, заснованих на сучасному світовому та вітчизняному досвіді, його аналізі, осмисленні та узагальненні. Так, у міру формування ринкової економіки деякі принципи зникають (або звужується сфера їх прояву). З іншого боку, виникають нові принципи і поширюється сфера їх застосування [3, с.54-55].

Всі науковці, які досліджують проблеми теорії та практики управління як явища та зокрема державного управління, розглядають питання класифікації принципів.

Так, С.О.Корецька наголошує, що при формуванні і реалізації соціальної політики в ній домінує соціальний захист, практично поглинаючи або відкидаючи на дальній план решту всіх напрямів соціальної політики. Таким чином, основні характеристики соціальної політики і життєдіяльності людини оцінюються безпосередньо з точки зору соціального захисту, а відповідно і пенсійного забезпечення. С.О.Корецька запропонувала наступні основні принципи соціальної політики: конкретність (адекватність стану суспільства, економіки); гласність і прозорість; цілеспрямованість; гуманізм; багатосуб'єктність соціального захисту (державна, бізнес, різні суспільні утворення, людина); багаторівневність і розмежування компетенції і взаємодії всіх рівнів влади; партнерство; субсидіарність; самостійність (наявність власних джерел доходу і права розпорядження ними у кожного партнера і на кожному рівні); конкретність (адекватність стану суспільства, економіки); солідарність поколінь (перерозподіл через відрахування доходів «трудового покоління» на користь «післятрудового покоління» і «передтрудового покоління»); нейтральність (відсутність відмінностей між статями, за сферами зайнятості); збалансованість (соціальних внесків і виплат у рамках державної системи соціального страхування); соціальна справедливість; економічна і соціальна активність суб'єктів і об'єктів соціальної політики; соціальна і особиста відповідальність (суспільства, держави, індивідуума один перед одним і кожного перед самим собою); самоактуалізація (суспільства, людини); соціальні гарантії (їх оптимізація); безпека (з урахуванням мінімізації соціальних ризиків); диференційована універсальність [14, с.101-102].

Навести вичерпний перелік загальних принципів неможливо, бо вони не завжди мають достатню чіткість і стабільність змісту. Спробуємо запропонувати власну класифікацію методологічних принципів і розглянемо їх зміст.

Принцип соціальної справедливості. Це означає, зокрема, створення державою рівних організаційно-правових механізмів для усіх громадян. Важливою характеристикою справедливості у суспільстві є міра її самовідчуття у населення. Адже самовідчуття формує суспільні настрої та безпосередньо впливає на стабільність суспільства і здатність його до сталого розвитку. Оцінюючи суб'єктивне відчуття, можна стверджувати, що справедливим є суспільство, більшість членів якого вважає його таким. Українське суспільство вкрай гостро переживає соціальну несправедливість і нерівність. За даними Інституту соціології НАН України, 86% українців вважають нерівність суттєвою. [15, с.22].

Міру соціальної справедливості також можна визначити через характеристики нерівності, соціальної захищеності, бідності, доступу до соціальних послуг, рівню суспільної довіри і свободи, корумпованості суспільства [4].

Висока нерівність ставить під загрозу соціальну стабільність в суспільстві; вона перешкоджає економічному зростанню і створює великі проблеми для уряду, щоб забезпечити мінімальний рівень соціальної безпеки. Нерівність доходів, яка вимірюється за допомогою коефіцієнта Джині, погіршилися у багатьох країнах за останні 30 років, особливо в країнах з економікою, що розвивається, не дивлячись на те, що середній дохід на душу населення збільшився [18].

Протягом років незалежності соціальна політика України так і не сформувалася як цілісна, комплексна стратегія. Економічні реформи призвели до глобального перерозподілу національного багатства й доходів населення, а безсистемні соціальні заходи не мали відчутного ефекту та істотно не вплинули на масштаби бідності в Україні. Навпаки, виникли глибокі деформації механізму державного регулювання процесів перерозподілу коштів між багатими і бідними, відбулася поляризація суспільства (коефіцієнт Джині дорівнює 27,3) [2], яке розкололося на дві нерівних частини: в одній – численні групи, охоплені бідністю (83,6% незаможних, бідних і злиденних), в іншій – невеликий соціальний прошарок (0,05% населення), який володіє надбагатствами [19]. Також зберігається 16,35% осіб, які є умовно забезпеченими, забезпеченими та багатими, але вони також перебувають у ситуації постійної непевності: можливості підвищення добробуту обмежені, а ймовірність збідніння цілком реальна за умов виникнення соціального ризику [16,с.3-4].

Принцип гуманізму. Гуманізм – це ставлення до людини як вищої цінності, пройняте турботою про її благо, повагою до її гідності. Принцип гуманізму виявляється у закріпленні за допомогою законів відносин між суспільством, державою і людиною, між членами суспільства на основі поваги до гідності особистості, створення умов, що гарантують гідне життя людини. Згідно зі ст. 3 Конституції України «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Права і свободи людини та їхні гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави» [13].

Принцип соціального партнерства знаходить свою конкретизацію за допомогою принципу участі громадських об'єднань, що представляють інтереси громадян, у підготовці, ухваленні й реалізації рішень з питань пенсійного забезпечення. Зокрема, профспілки, їхні об'єднання беруть участь у визначенні головних критеріїв життєвого рівня, прожиткового мінімуму, а також мінімальних розмірів заробітної плати, пенсій, соціальних виплат, розробленні соціальних програм, спрямованих на створення умов, які забезпечують гідне життя і вільний розвиток людини та її соціальний захист.

Так, правовий механізм соціального партнерства регулюється низкою законодавчих актів: Закон України «Про державно-приватне партнерство», Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», Закон України «Про соціальний діалог в Україні» та інші. Наприклад, «Соціальний діалог – процес визначення та зближення позицій, досягнення спільних домовленостей та прийняття узгоджених рішень сторонами соціального діалогу, які представляють інтереси працівників, роботодавців та органів

виконавчої влади і органів місцевого самоврядування, з питань формування та реалізації державної соціальної та економічної політики, регулювання трудових, соціальних, економічних відносин» [10].

Принцип залежності пенсійного забезпечення від соціальних ризиків. Пенсійним забезпеченням охоплюється певна категорія осіб, що потрапили в складні життєві обставини. Правовий механізм соціальних ризиків визначено як у національному законодавстві, так і в міжнародно-правових актах. У ст. 46 Конституції України до соціальних ризиків відносить втрату працездатності (повна, часткова або тимчасова), безробіття, втрату годувальника, старість [13]. Розширений перелік ґрунтується в окремих міжнародно-правових документах соціального спрямування. Зокрема, Європейський кодекс соціального забезпечення [9] закріплює такі соціальні ризики, як-от: хвороба, непрацездатність, материнство (вагітність і пологи), сімейні витрати на утримання дітей, безробіття, старість, смерть, вдовство, нещасний випадок на роботі, професійне захворювання, нужда, бідність, потреба у сторонньому догляді через самотність, сирітство, необхідність догляду й утримання непрацездатних членів сім'ї та ін. Такий перелік, звичайно, не є вичерпним і знаходить свою конкретизацію й доповнення у положеннях галузевого законодавства.

Диференціація пенсійного забезпечення. Зміст цього принципу розуміється як можливість отримання кожною людиною того чи іншого виду пенсійного забезпечення у всіх випадках настання соціальних ризиків. Правовий механізм державного управління передбачає різноманітні підстави призначення пенсій: пенсії за віком, пенсії по інвалідності, пенсії у зв'язку з втратою годувальника.

Гарантування пенсійним забезпеченням гідного рівня життя людини. Правовий механізм цього принципу забезпечують, зокрема, положення Загальної декларації прав та свобод людини, за якими кожна людина має право на такий життєвий рівень, який є необхідним для підтримання здоров'я та добробуту її самої та її сім'ї. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права передбачає, що в кожній державі повинно бути забезпечене право особи на достатній життєвий рівень для неї і для її сім'ї, включаючи харчування, одяг та житло. Конституція України встановлює право осіб на достатній життєвий рівень, закріплює державний стандарт визначення обсягу життєвого рівня – не нижчого від прожиткового мінімуму в державі.

Закон України «Про прожитковий мінімум» визначає прожитковий мінімум як вартісну величину достатнього для нормального функціонування організму людини, збереження її здоров'я, набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та мінімального набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і культурних потреб особистості. Прожитковий мінімум розраховується на місяць на одну особу і при цьому окремо визначається стосовно основних соціальних і демографічних груп населення [11].

Дуже часто встановлені законами України мінімальні розміри пенсій фактично виплачуються із значними коригуваннями у бік їх заниження. Так, розмір мінімальної пенсії з 1 січня 2016 р. становив 1074 грн, з 1 травня – 1130 грн, з 1 грудня – 1247 грн [12]. Тобто гарантія отримання соціальних виплат на рівні прожиткового мінімуму, який би, забезпечував гідні умови життя людини у нашій державі, не завжди дотримується. Все це можна пояснити проблемами економічного характеру.

Принцип багатоканальності фінансування пенсійного забезпечення. Витрати на пенсійне забезпечення вимагають участі в їх фінансуванні практично всіх: держави, роботодавців, застрахованих осіб, органів місцевого самоврядування, благодійних організацій тощо.

Відповідно до Закону України «Про єдиний соціальний внесок» Пенсійний фонд України збирає внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування та розподіляє по фондах соціального страхування. У разі виникнення дефіциту коштів

Пенсійного фонду України для фінансування виплати пенсій у солідарній системі, такий дефіцит покривається за рахунок коштів Державного бюджету України.

У той же час сплата страхових внесків є безумовним обов'язком роботодавців і застрахованих осіб. Принцип обов'язковості участі громадян у пенсійному страхуванні установлює залежність призначення розміру пенсії від тривалості страхового стажу й величини заробітку. Реалізація цього принципу забезпечується за допомогою системи персоніфікованого обліку страхових внесків громадян. Програмою реформування системи пенсійного забезпечення передбачено активне запровадження в існуючу пенсійну систему накопичувальних механізмів, поступовий перехід від принципу солідарності при фінансуванні пенсійних виплат до накопичувальних механізмів.

В умовах обмеження фінансових ресурсів держави на реалізацію своїх соціальних зобов'язань актуалізується проблема залучення недержавних джерел фінансування соціальних програм. Окремими їх видами виступають:

- недержавні соціально-страхові фонди. Зокрема, в Україні в рамках здійснення пенсійної реформи відбувається процес становлення недержавних пенсійних фондів;
- благодійні фонди. Поширена форма неурядової некомерційної організації, яка акумулює грошові засоби та програми надання ресурсів (грантів) для виконання соціальних, освітніх, благодійних та інших видів діяльності, спрямованих на забезпечення соціального розвитку.
- соціальні інвестиційні фонди. Такі фонди фінансують проекти, ініційовані місцевим співтовариством; оцінюють ці проекти, здійснюють функцію їх відбору, контролю за виконанням та оцінку їх ефективності. [21, с.133-134].

Принцип державного управління пенсійним забезпеченням. Держава створює систему органів, через яку здійснюється управління пенсійним забезпеченням. Управління здійснюється на центральному й регіональному рівнях. У систему цих органів управління входять: Міністерство праці та соціальної політики України, обласні, районні управління праці та соціальної політики, Пенсійний фонд України, територіальні органи Пенсійного фонду.

Відповідність пенсійного забезпечення міжнародним стандартам. У Конституції України закріплено положення про те, що чинні міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства України. Тому в основу принципів державного управління пенсійним забезпеченням можуть бути покладені основні положення, закріплені у Загальній декларації прав людини, яка була затверджена і проголошена ООН 10 грудня 1948 р., у Європейському кодексі соціального забезпечення, прийнятому у Страсбурзі 16 квітня 1964 р., у Хартії основних соціальних прав трудящих, прийнятій в 1989 р. та інші. Адаптація вітчизняного законодавства передбачає діяльність держави щодо приведення законодавства України у відповідність до міжнародних стандартів, до норм, які ухвалені ООН, МОП, та директив і регламентів, прийнятих ЄС.

Індикатором ефективності стандартів соціальних прав громадян є соціальні стандарти рівня життя населення. Соціальні стандарти рівня життя населення країн ЄС стосуються встановлення мінімальних соціальних норм, які гарантують гідний рівень життєдіяльності суспільства. Вони включають на сьогодні 14 стандартів соціальних норм, які використовують співробітники ООН під час розрахунку індексу людського розвитку (ІЛР) країн та враховуються для аналізу й прогнозування соціально-політичної ситуації у тій чи іншій державі [23]. Такий широкий спектр соціальних стандартів дає змогу здійснювати універсальну, системну експертизу соціальної політики як суспільного інституту та виявляти проблемні місця в його структурі, які потребують негайного державного і наднаціонального регулювання.

Індикатором ефективності функціонуючого в Україні інституту соціальної політики слугує ситуація у соціальній сфері, яка виявляє значний розрив між Україною та більшістю країн ЄС майже за всіма основними показниками. За даними Звіту людського розвитку 2011 року, Україна є однією серед країн Східної Європи, які мають найвищий ступінь відставання за цим критерієм. Таким чином, якщо у 1990 р. Україна мала значення ІЛР, близькі до країн Європи та Центральної Азії, то за 2011 р. ІЛР становив (0,729), що є нижчим від середнього (0,751) по країнах цього регіону і відносить Українську державу на вказану вже 76-ту позицію серед 183-х держав і територій [6, с. 133].

Збалансованість пенсійного забезпечення. Суспільна доцільність мусить враховувати економічну ефективність заходів, що здійснює держава. Необхідно знайти оптимальне співвідношення обсягу пенсійних витрат і розміру відрахувань на їх фінансування, а також між пенсійними виплатами і заробітною платою. Як наслідок, незважаючи на збільшення обсягів соціальних виплат, розміру прожиткового мінімуму та мінімальної заробітної плати, більшість отримувачів пенсій не можуть задовольняти свої мінімальні потреби для життя. Їхні потреби розглядаються за залишковим принципом, зважаючи на обсяги споживання соціальних трансфертів, а не в контексті відтворення трудового потенціалу, в єдності з політикою зайнятості, пенсійного забезпечення та податковою політикою. Отже, наявна система пенсійного забезпечення не є механізмом подолання і попередження соціальних ризиків, вона не дозволяє суттєво змінити матеріальний та соціальний статус нужденних осіб і сімей [16, с. 23].

Пенсійне страхування. Система пенсійного страхування має соціальні, економічні, фінансові та правові механізми державного управління. Соціальні механізми державного управління полягають у створенні всеосяжної та універсальної системи пенсійного забезпечення всіх верств населення від чинників нестабільності. Наявність такої системи свідчить про ефективну соціальну політику держави, направлену на задоволення потреб громадян. Економічні механізми державного управління пенсійного страхування виступають важелем перерозподілу грошових коштів у суспільстві та пов'язані з розвитком економіки. Зміцнення останньої впливає на зростання доходів підприємств, а разом з тим і збільшення розміру страхових внесків. Правові механізми державного управління пенсійного страхування – це система юридичних норм, які регулюють пенсійне забезпечення населення при настанні страхових випадків, передбачених законодавством. Фінансові механізми державного управління, виражають економічні відносини, що виникають в процесі розподілу та перерозподілу валового внутрішнього продукту шляхом формування фондів грошових коштів та їх використання для забезпечення громадян у старості.

Принцип єдності централізованих та децентралізованих засад. Реалізація цього принципу означає децентралізацію та "роздержавлення" соціальної політики, перерозподіл повноважень у її здійсненні між центром та регіонами на користь останніх з метою забезпечення ефективного й оптимального функціонування такої політики як основного способу, інструменту регулювання процесів соціального розвитку.

Зазначене передбачає гнучкий, поступовий перехід від управління соціальним розвитком тільки по вертикалі до одночасного управління по горизонталі, де обидва види управлінської діяльності органічно поєднувалися б, взаємодоповнювалися, взаємопроникаючи один в одного, і, розвиваючись, взаємозбагачувалися.

Міжнародне бюро праці визначає важливість горизонтального (якомога повніше охоплення населення соціальними гарантіями) та вертикального (поступове забезпечення більш високих гарантій отримання доходу та охорони здоров'я з урахуванням економічного й соціального розвитку при виникненні соціальних ризиків - хвороби, інвалідності, народження дитини, втрати годувальника, похилого віку тощо) компонентів соціального забезпечення [7].

Комунікативне забезпечення. Цінність цього принципу в тому, що ефективність багатьох програм безпосередньо пов'язана зі ступенем обізнаності з нею, розумінням її цілей та методів проведення, поінформованості громадян про існуючі соціальні установи та допомоги, права й гарантії.

У розвинених демократичних країнах існує чітке розуміння того, що для підвищення ефективності пенсійного забезпечення на загальнонаціональному та регіональному рівнях потрібне спеціальне інформаційне забезпечення, яке ґрунтується на розробленні системи показників і моніторинговій процедурі збирання поточної та прогностичної соціальної інформації, що відображає особливості змін умов і якості життя людей, їхній статус у суспільстві як представників різних соціальних груп. Відсутність системи відповідних показників призводить до неконтрольованого прийняття політичних рішень, пов'язаних з розвитком соціальної сфери, рівнем добробуту населення, соціальним захистом непрацевдатних і малозабезпечених верств населення тощо.

Наявна в Україні ж система збирання соціальної інформації не може забезпечити рівень інформаційної підтримки, необхідний для здійснення ефективної соціальної політики. Дані соціальної статистики формують однобічне та фрагментарне уявлення про структуру суспільства, динаміку соціальних процесів, рівень задоволення потреб різних категорій населення. За нових умов демократичного розвитку держави соціальна політика має ґрунтуватися на системі показників, що передбачає не тільки традиційні "держкомстатівські" показники розвитку суспільства, а й суб'єктивне відображення об'єктивних процесів у громадській думці, що може бути забезпечено використанням результатів соціологічних досліджень [21, с.134-135].

На сьогодні питання комунікативної взаємодії органів державної влади, органів місцевого самоврядування, ЗМІ, громадськості розпорошені в низці нормативно-правових актів, частину з яких становлять рішення Кабінету Міністрів України. Через це важливі інструменти (консультації з громадськістю, громадська експертиза тощо) поширюються тільки на виконавчу гілку влади. Відсутні загальні стандарти інформаційного обміну між владою та громадськістю. Досі не визначеними залишаються механізми здійснення громадського контролю за діяльністю органів влади та організації процесу роз'яснювальної роботи [1, с. 36].

Висновки і пропозиції. Таким чином, зміст та класифікаційна схема провідних методологічних принципів пенсійного забезпечення спрямована на підвищення ефективності системи пенсійного забезпечення в цілому. Критичний погляд на ступінь теоретичного і практичного застосування принципів пенсійного забезпечення в Україні дозволяє зробити висновок про необхідність впровадження нових теоретичних та методологічних підходів до визначення принципів державного управління системою пенсійного забезпечення. Необхідна розробка конструктивних пропозицій щодо подолання існуючих недоліків пенсійної системи та впровадження конкретних заходів щодо підвищення її ефективності. У цьому зв'язку система вказаних принципів передбачає можливість подальшого поглибленого аналізу і вдосконалення. Отже, враховуючи особливості економіки України, пенсійне забезпечення згідно з зазначеними принципами, повинно усувати наслідки соціальної нерівності та попереджати випадки маргіналізації окремих осіб.

Список використаних джерел

1. Баровська А. В. Інституційне забезпечення державної комунікативної політики: досвід країн Європи : аналіт. доп. - К. : НІСД, 2014. - 72 с. - (Сер. «Інформаційні стратегії», вип. 4).
2. Бідність в Україні та пропозиції профспілок щодо її подолання: аналіт. записка. - К. : ФПУ, 2011. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.fnprk.org.ua/index_web_files/Analitika_2011.htm.
3. Борецька Н.П. Соціальний захист на сучасному етапі: стан і проблеми. Монографія. – Донецьк: Ятра, 2001. – 352с.

4. Вибори-2012: рейтинги, мотивація вибору, завдання громадськості // Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/vyboiy_parlament_reytyngy_2012.htm. — Назва з екрану.
5. Державне управління : підручник : у 2 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентіві України ; ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. — К. ; Дніпропетровськ : НАДУ, 2012. — Т. 1. — 564 с.
6. Доклад о человеческом развитии 2011. Устойчивое развитие и равенство возможностей: лучшее будущее для всех / ПРООН. - М. : Изд-во "Весь мир", 2011. - 181 с.
7. Доклад VI. Социальное обеспечение в целях социальной справедливости и справедливой глобализации. Периодическое обсуждение вопросов социальной защиты (социального обеспечения) в соответствии с Декларацией МОТ о социальной справедливости в целях справедливой глобализации, 2011 г. - Женева : Международное бюро труда, 2011. - 205 с. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_154242.pdf.
8. Енциклопедія державного управління: у 8т. / Нац.акад. держ. упр. при Президентіві України; наук.-ред. колегія : Ю.В. Ковбасюк (голова) та ін.- К.: НАДУ, 2011. Т.2 : Методологія державного управління / наук. -ред. колегія: Ю. П. Сурмін (співголова), П.І. Надолішній (співголова) та ін. — 2011. — 692с.
9. Європейський кодекс соціального забезпечення Рада Європи; Кодекс, Міжнародний документ, Класифікація від 16.04.1964 № ETS N 48— Режим доступу: [//zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_329](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_329).
10. Закон України «Про соціальний діалог в Україні» Закон від 23.12.2010 № 2862.— [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>.
11. Закон України «Про прожитковий мінімум» від 15.07.1999 № 966-XIV.— [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.
12. Закон України «Про державний бюджет на 2016 рік» від 25.12.2015 № 928-VIII.— [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.
13. Конституція України від 28.06.1996 р.— [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
14. Корецька С.О.Соціальна політика України: теорія, методологія, механізми реалізації: монографія/ С.О.Корецька. — Донецьк: Юго-Восток,2010. — 445с.
15. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: Монографія / О.В. Макарова ; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. — К., 2015. — 244 с.
16. Основні напрями оптимізації системи соціального захисту в Україні : аналіт. доп. / О. О. Кочемировська, О. М. Пищуліна. - К. : НІСД, 2012. - 88 с.
17. Правове регулювання соціального обслуговування населення в сучасних умовах:проблеми теорії та практики: монографія/ В.О.Гончаров, С.М.Прилипка, Л.П.Шумна,О.М.Ярошенко.— Харків:Юрайт,2012.С.42.
18. Social protection: A development priority in the post-2015 UN development agenda Thematic Think Piece ECA, ILO, UNCTAD, UNDESA, UNICEF — http://16_social_protection.pdf.
19. Соціальна політика в умовах поглиблення соціальної нерівності в Україні : монографія / за заг. ред. Л. І. Ільчука, О. О. Давидюк, Ю. В. Кривобок. - Херсон : ПП Вишемирський В. С., 2010. - С. 157.
20. Тлумачний словник української мови/ за ред. В.С.Калашника. — Х.: Прапор,2003.-992с.
21. Управління соціальним і гуманітарним розвитком : навч. посіб. / [авт. кол. : В. А Скуратівський, В. П. Трощинський, П. К. Ситник та ін.] ; за заг. ред. В. А. Скуратівського, В. П. Трощинського : у 2 ч. - К. : НАДУ, 2009. - Ч. 1. - 456 с
22. Фулей Т.І. Принципи права: Загальнотноретична характеристика/ Т.І. Фулей// проблеми права на зламі тисячоліть: матер. міжнар.наук.конф. — Дніпропетровськ: Вид-во ІМА-прес, 2001.С.21-23.
23. Черленяк І. І. Про методіку дослідження ідентифікації європейських соціальних стандартів / І. І. Черленяк // Стратег. пріоритети. - 2008. - № 4 (9). - С. 121-128.
- 24 Якубенко В.М.Принципи соціальної держави: стан і перспективи їх реалізації в Україні/ В.М.Якубенко:дис. канд. юрид.наук:12.00.01/Київ. нац. ун -т. — К.,2005.- 213с.

References

1. Barovska A. V. Instyutsiine zabezpechennia derzhavnoi komunikatyvnoi polityky: dosvid krain

- Yevropy : analit. dop. - K. : NISD, 2014. - 72 s. - (Ser. «Informatsiini stratehii», vyp. 4).
2. Bidnist v Ukraini ta propozytsii profspilok shchodo yii podolannia: analit. zapyska. - K. : FPU, 2011.[Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://www.fnpc.org.ua/index_web_files/Analitika_2011.htm.
3. Boretska N.P.Sotsialnyi zakhyst na suchasnomu etapi: stan i problemy.Monohrafiia. — Donetsk: Yatra, 2001. — 352s.
4. Vybory-2012: reitynhy, motyvatsiia vyboru, zavdannia hromadskosti // Fond «Demo-kratychni initsiatyvy» imeni Ilka Kucheriva [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: http://dif.org.ua/ua/publications/press-relizy/vyboiy_parlament_reityngy_2012.htm. — Nazva z ekranu.
5. Derzhavne upravlinnia : pidruchnyk : u 2 t. / Nats. akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy ; red. kol. : Yu. V. Kovbasiuk (holova), K. O. Vashchenko (zast. holovy), Yu. P. Surmin (zast. holovy) [ta in.]. — K. ; Dnipropetrovsk : NADU, 2012. — T. 1. — 564 s.
6. Doklad o chelovecheskom razvytyy 2011. Ustoichyvoe razvytye y ravenstvo vozmozhnostei: luchshee budushchee dlia vseh / PROON. - M. : Yzd-vo "Ves myr", 2011. - 181 s.
7. Doklad VI. Sotsyalnoe obespechenye v tseliakh sotsyalnoi spravedlyvosti y spravedlyvoi hlobalyzatsyy. Peryodicheskoe obsuzhdenye voprosov sotsyalnoi zashchity (sotsyalnoho obespecheniia) v sootvetstvyi s Deklaratsiei MOT o sotsyalnoi spravedlyvosti v tseliakh spravedlyvoi hlobalyzatsyy, 2011 h. - Zheneva : Mezhdunarodnoe biuro truda, 2011. - 205 s. [Elektronnyi resurs]. - Rezhym dostupu: http://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@ed_norm/@relconf/documents/meetingdocument/wcms_154242.pdf.
8. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia: u 8t. / Nats.akad. derzh. upr. pry Prezydentovi Ukrainy; nauk.-red. kolehiia : Yu.V. Kovbasiuk (holova) ta in.- K.: NADU, 2011. T.2 : Metodolohiia derzhavnoho upravlinnia / nauk. -red. kolehiia: Yu. P. Surmin (spivholova), P.I. Nadolishnii (spivholova) ta in. — 2011. — 692s.
9. Yevropeyskyi kodeks sotsialnoho zabezpechennia Rada Yevropy; Kodeks, Mizhnarodnyi dokument, Klasyfikatsiia vid 16.04.1964 № ETS N 48— Rezhym dostupu: [//zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_329](http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_329).
10. Zakon Ukrainy «Pro sotsialnyi dialoh v Ukraini» Zakon vid 23.12.2010 № 2862.— [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2862-17>.
11. Zakon Ukrainy «Pro prozhytkovyi minimum» vid 15.07.1999 № 966-XIV.— [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/966-14>.
12. Zakon Ukrainy «Pro derzhavnyi biudzhet na 2016 rik» vid 25.12.2015 № 928-VIII.— [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/928-19>.
13. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 r.— [Elektronnyi resurs]. — Rezhym dostupu: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
14. Koretska S.O.Sotsialna polityka Ukrainy: teoriia, metodolohiia, mekhanizmy realizatsii: monohrafiia/ S.O.Koretska. — Donetsk: Yuho-Vostok,2010. — 445s.
15. Makarova O.V. Sotsialna polityka v Ukraini: Monohrafiia / O.V. Makarova ; In-t demo-hrafiia ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. — K., 2015. — 244 s.
16. Osnovni napriamy optymizatsii systemy sotsialnoho zakhystu v Ukraini : analit. dop. / O. O. Kochemyrovska, O. M. Pyshchulina. - K. : NISD, 2012. - 88 s.
17. Pravove rehuliuвання sotsialnoho obsluhovuvannya naselennia v suchasnykh umovakh:problemy teorii ta praktyky: monohrafiia/ V.O.Honcharov, S.M.Prylypko, L.P.Shumna,O.M.Iaroshenko.— Kharkiv:Iurait,2012.S.42.
18. Social protection: A development priority in the post-2015 UN development agenda Thematic Think Piece ECA, ILO, UNCTAD, UNDESA, UNICEF — http://16_social_protection.pdf.
19. Sotsialna polityka v umovakh pohlyblennia sotsyalnoi nerivnosti v Ukraini : monohrafiia / za zah. red. L. I. Ilchuka, O. O. Davydiuk, Yu. V. Kryvobok. - Kherson : PP Vyshemyrskyi V. S., 2010. - S. 157.
20. Tlumachnyi slovnyk ukrainskoi movy/ za red. V.S.Kalashnyka. — Kh.: Prapor,2003.-992s.
21. Upravlinnia sotsialnym i humanitarnym rozvytkom : navch. posib. / [avt. kol. : V. A Skurativskyi, V. P. Troshchynskyi, P. K. Sytnyk ta in.] ; za zah. red. V. A. Skurativskoho, V. P. Troshchynskoho : u 2 ch. - K. : NADU, 2009. - Ch. 1. - 456 s
22. Fulei T.I. Pryntsypy prava: Zahalnotnoretychna kharakterystyka/ T.I. Fulei// problemy prava na zlami tysiacholit: mater. mizhnar.nauk.konf. — Dnipropetrovsk: Vyd-vo IMA-pres, 2001.S.21-23.
23. Cherleniak I. I. Pro metodyku doslidzhennia identyfikatsii yevro-peiskykh sotsialnykh standartiv / I. I. Cherleniak // Strateh. prio-rytety. - 2008. - № 4 (9). - S. 121-128.
24. Yakubenko V.M.Pryntsypy sotsyalnoi derzhavy: stan i perspektyvy yikh realizatsii v Ukraini/ V.M.Iakubenko:dys. kand. yuryd.nauk:12.00.01/Kyiv. nats. un -t. — K.,2005.- 213s.